

Conferința CAD I despre Mecanismele Crizei Economice

În 9 decembrie 2009, la Hotelul Hilton din București a avut loc o conferință care se demarcă de evenimentele publice obișnuite din contextul românesc în primul rând prin natura scopurilor: nu a promovat grupuri sau închegat planuri de acțiune, cât a lămurit idei. Evenimentul ilustrează latura educațională a fenomenului *think tank*, acela al proiectelor sociale pe termen lung, mai lung decât viața oamenilor sau a grupurilor. El semnalează în particular proiectul organizatorilor, Centrul de Analiză și Dezvoltare Instituțională și Fundația Konrad Adenauer, de construcție a unui mediu favorabil libertății economice. Pasul anterior în aceste preocupări a fost o colecție editorială de 12 articole din numărul din mai al „Ideilor în Dialog”, unde libertarienii români au apărut capitalismul contra curentului etatist amplificat de criza economică.

Una dintre convingerile de la baza proiectului și care au animat și conferința din decembrie este aceea că piața liberă, prin mecanismele ei de autoreglare, asigură stabilitatea economiei, în timp ce reglementările și intervenția statului, mai degrabă o slăbesc și o destabilizează.

I-am invitat pe domnul Ionuț Popescu – editorialist la revista *Capital*, Ministru al Finanțelor (2004-2005) să fie moderator al întâlnirii, și pe domnii Lucian Croitoru – consilier al guvernatorului BNR, reprezentant al României la FMI (2003-2007), Dan Suciu – realizator la *The Money Channel*, editorialist la revista 22, Nicolaie

Alexandru Chidesciuc – economist-șef al ING Bank și Valentin Cojanu – profesor la ASE și editor al *Journal of Philosophical Economics* să discute câteva aspecte teoretice.

În ce măsură sunt vulnerabilitățile economiilor inerente pieței libere și în ce măsură sunt imputabile statului? Sunt stimulentele bugetare cea mai bună soluție pentru deblocarea pieței creditului? Care sunt modelele teoretice pe bază cărora înțelegem și evaluăm fenomenul crizei? Care este situația particulară a României? Este dezirabilă aplicarea unor reglementări suplimentare piețelor financiare sau dimpotrivă, o dereglementare generalizată a economiei ar reduce profunzimea eventualelor recesiuni? Profit de amabilitatea echipei de la Piața Financiară pentru a prezenta fragmente din expunerile conferinței; conținutul întreg al discuțiilor cu domnul Ionuț Popescu și ceilalți participanți va fi publicat în revista *ECONOMICA*.

Lucian Croitoru:

„Marea lecție a actualei crize va fi că ea nu a fost cauzată de un defect fundamental al capitalismului, ci de administratorii sistemului. În primul rând, criza a fost cauzată de politicieni – cărora li se datorează creditele proaste. Spre deosebire de piețele libere, guvernele și băncile centrale nu știu să identifice cele mai bune oportunități de investiții și să stimuleze inovarea. În al doilea rând, de autoritățile monetare – care au creat lichiditatea abundentă și de țările

exportatoare de petrol și gaze în dorința lor de a limita aprecierea monedei. Iar în al treilea rând, de reglementatori – care inevitabil au rămas în urma piețelor.

Actuala criză pare să fi arătat că este nevoie de reformarea sistemului de reglementare și supraveghere, dar și de reformarea sistemului monetar global bazat pe dolarul american. Sistemul se află încă în dilema lui Triffin: deficite prea mici ale SUA ar crea probleme de lichiditate și ar produce recesiune, iar deficite prea mari ar altera stabilitatea dolarului.

Dacă toate țările participante la sistem ar avea însă rate de schimb flexibile, existența unui activ de rezervă nu ar fi necesară. Activul de rezervă este necesar doar pentru că țările care fixează sau conduc ratele de schimb ale monedelor lor au nevoie de un activ internațional cu care să-și protejeze monedele prin vânzări și cumpărări ale lui.

Determinanții structurali ai dezechilibrelor la nivel mondial nu pot fi modificați în mod rapid. O corectare ar fi însemnat inițierea concomitentă de reforme specifice: în SUA reducerea deficitului bugetar și a deficitului de cont curent; în economiile asiatice atenuarea surplusurilor de economii și flexibilizarea ratelor de schimb; în zona euro reforme structurale pentru stimularea creșterii economice; iar în unele economii emergente precum România reducerea excesului cererii interne care contribuia la deteriorarea deficitului de cont curent. Dar o acțiune globală coordonată care să reducă dezechilibrele nu a avut loc.



Lucian Croitoru:

„Criza nu a fost cauzată de un defect fundamental al capitalismului, ci de administratorii sistemului. Orice modificări în sistemul financiar vor trebui să respecte libertatea piețelor.”



Și atunci, nu am avut decât să ne confruntăm cu criza, o corecție parțială a pieței. Corecția nu este însă completă și nu elimină necesitatea reformelor.

Soluțiile luate în calcul pentru reducerea rolului dolarului ca activ de rezervă sunt găsirea de mecanisme care să asigure scăderea cererii pentru rezerve în dolari (crearea unui mecanism similar cu piața asigurărilor în sectorul privat, care să furnizeze fonduri atunci când este necesar; îmbunătățirea rolului FMI de creditor de ultimă instanță) și crearea de alternative la dolar ca activ dominant de rezervă (EURO, DST). Aceste alternative nu sunt lipsite de probleme și chiar dacă ar fi, nu sunt fezabile pe termen scurt.

Și oricum există riscul că atunci când construiești un nou sistem, să produci și lucruri nedorite. De aceea este imperios necesară stabilirea clară a valorilor pe care noul sistem trebuie să le respecte. Modificările în sistemul financiar trebuie să respecte libertatea piețelor. Aceasta întrucât soluția pe termen lung la problemele actuale este creșterea economică susținută, iar cea mai sigură cale către atingerea acestui scop o constituie piețele libere și energia și entuziasmul oamenilor liberi. Reglementările ne pot spune ce criterii trebuie să îndeplinim și căror standarde trebuie să ne conformăm, orice am alege să facem, dar nu ce lucruri particulare putem face și ce nu. Numai o astfel de arhitectură lasă loc concurenței între firme, poate permite libertatea de alegere consumatorilor, apariția de noi instrumente de investiție, poate mobiliza energia, imaginația și entuziasmul oamenilor liberi.“

Dan Suci:

„Concluzia domnului Croitoru, că în fond nu e vorba de o criză a capitalismului, ci de o proastă administrare a lui, se po-

trivește foarte bine realității românești. Vă prezint câteva cifre care prin relevanța lor descriu modelul românesc de capitalism. Cifrele descriu realitatea economiei românești imediat dinaintea de criză și ilustrează că modelul românesc de capitalism are o propensiune spre criză, din cauza unor deficiențe instituționale.

Capitalismul românesc este un capitalism de stat. Ponderea statului în activitatea economică anul trecut era de 37% din PIB, iar cifra este în creștere. O treime din buget se duce spre asistență în diferite forme, de la pensii la peste 40 de tipuri de ajutoare care compun bugetul Muncii și Protecției Sociale. Conform unor statistici, jumătate din populația României este într-un fel sau altul beneficiară a unor ajutoare de stat.

Capitalismul românesc este și un capitalism oligarhic. Topul 300 al celor mai bogați oameni deține 27% din PIB, iar ponderea companiilor mari, primele 100 de companii de România, concentrează 36,5% din PIB. Nu vreau să invoc modelul rusesc aici, care este, evident, cel mai puternic model de capitalism oligarhic. Procentul acolo este spectaculos.

Capitalizarea bursieră este scăzută, deși în creștere. Dar marea problemă românească este un capitalism antreprenorial deficitar. În 2006 aveam 20 de întreprinderi mici și mijlocii la mia de locuitori, locul 26 într-o Uniune Europeană care urmă să aibă 27 de membri în anul următor. Or, tocmai capitalismul antreprenorial este filiera pe care vine inovația și valoarea adăugată într-o economie. În România, unde 376.000 de întreprinderi acopereau până curând 3,86 din cifra de afaceri a întregului sistem, inovația, atâta cât există, trebuie căutată în altă parte. Doza de inovație se găsește în ceea ce înseamnă capitalismul corporatist dependent de capital străin. În 2005, 0,8% din companii deținute de capital majoritar străin realizau 22% din valoarea adăugată a

economiei românești. Această situație nu face decât să susțină în continuare capitalismul oligarhic, pentru că în momentul în care vin investițiile, ele consolidează topul 100. Cu alte cuvinte capitalismul oligarhic are nevoie de cel corporatist pentru supraviețuire. O astfel de concentrare este semnul unor defecte de funcționare ale economiei de piață.

Într-un cuvânt, modelul românesc de capitalism este unul de stat, oligarhic și corporatist. E o concluzie amară. Cum transformă criza capitalismul românesc? Tocmai capitalismul antreprenorial iese șifonat din această criză. Câștigă capitalismul oligarhic, în sensul corporatist, și capitalismul de stat, repet, în creștere, în ciuda constrângerilor acordului cu FMI. Să nu uităm că pe termen scurt, banii vor merge spre acea treime din buget care se duce spre asistență.“

Nicolaie Alexandru Chidesciuc:

„La începutul anului noi am prognozat o creștere economică de -3,5% și un deficit de aproape 6,5-7%. Acum, știm foarte bine, suntem la -7 creștere economică și deficitul va fi undeva acolo sau mai sus. La momentul în care le-am prognozat sunau pesimist, nu existau altele asemănătoare în piață. Însă ceea ce se întâmplă acum în România nu are drept cauză principală criza care a început în Statele Unite; ci este mai degrabă legată de evoluțiile înregistrate la nivel local.

Ce s-a întâmplat la nivel global? Acolo există într-adevăr niște dezechilibre structurale. Foarte important, în acest sens, este gradul de îndatorare. În SUA, incluzând corporațiile financiare, populația și statul, se ridică undeva pe la 350% din PIB. În anul 1929, acest grad de îndatorare era undeva pe la 250% din PIB. Soluția care se adopta

Dan Suci:

„Modelul românesc de capitalism are o propensiune spre criză, din cauza unor deficiențe instituționale.“



Nicolaie Alexandru Chidesciuc:

„Problema principală nu este deci ce s-a întâmplat la nivel global, ci ce am făcut noi în țară, în România: nu am avut politici economice sănătoase, și mă refer cu precădere la politică fiscală.“

este simplă: dacă tot suntem îndatorați, haideți să ne îndatorăm și mai mult. Iar îndatorarea aceasta crește tocmai în sectorul public, căci în sectorul privat au început unele ajustări în direcția corectă. Gradul de îndatorare nu poate fi corectat decât prin reglementări excesive sau prin inflație, și este greu de zis ce ar fi preferabil. Dar să privim cele cinci mari prăbușiri, începând de la Marea Criză din 1929. Indicele Dow Jones, al pieței bursiere, reflectă foarte bine ce se întâmplă cu riscul și, în general, cu piețele din lume. Concluzia ar fi că nu stăm foarte rău în momentul de față. În acest trimestru și poate în anul 2010, ne putem aștepta la creștere economică pozitivă și de altfel economia din zona euro și-a revenit.

Problema principală nu este deci ce s-a întâmplat la nivel global, ci ce am făcut noi în țară, în România: nu am avut politici economice sănătoase, și mă refer cu precădere la politică fiscală. În loc să se urmărească o creștere sănătoasă pe termen lung, politica fiscală a fost una de creștere economică pe termen mediu prin cheltuieli excesive. Sunt o mulțime de studii care indică de ce o asemenea perspectivă este complet greșită. Însă noi din 2006 am avut o politică fiscală necorespunzătoare, când, din (ne)fericire, era o guvernare „liberală”, însă politicile aplicate din păcate nu au fost liberale. Practic, aceste politici ne-au pus astăzi în această situație dificilă, în care trebuie să venim cu măsuri de ajustare fiscală. S-a dovedit că țările cu deficite publice mai mici și politici fiscale adecvate, Polonia, Slovacia, Cehia, au rezistat mult mai bine crizei decât România. Corectarea deficitului bugetar va fi foarte dificilă pentru că avem în spate niște cheltuieli mari și relativ rigide de pensii și salarii, dar ea trebuie făcută. Iar soluțiile de ajustare fiscală ar trebui să vină pe fondul unei reforme a instituțiilor sta-

tului. Dacă vrem într-adevăr să scădem deficitul bugetar de la, probabil, peste 7% din PIB la sfârșitul acestui an, pe standarde ale FMI, către 5,9% din PIB, cum am convenit cu FMI, probabil va fi nevoie de măsuri dure care să necesite majorarea de taxe.

Fără FMI însă nu cred că vom putea face acest lucru. și nu din cauza banilor, pentru că, în cazul FMI nu atât banii sunt importanți cât garanția implementării unor măsuri de ajustare fiscală. Din acest motiv avem nevoie de monitorizarea FMI și a Comisiei Europene, pentru a importa credibilitate. Iar pentru că acordul cu FMI se întinde pe un anumit orizont de timp, deci nu este indefinit, trebuie să ne gândim foarte serios și la un calendar credibil de adoptare a euro. Uniunea monetară este în beneficiul comerțului. În această direcție, un rol foarte important îl are Ministerul de Finanțe. Pentru că Ministerul de Finanțe reprezintă statul român și el participă la negocierile cu Comisia Europeană.“

Valentin Cojanu:

„Introduc două întrebări în discuția de astăzi. Prima întrebare este „Cum înțelegem criza?” De obicei o înțelegem ca pe o evoluție a lucrurilor care creează probleme și efecte distructive, așa cum creșterea economică este o evoluție care rezolvă probleme și are efecte pozitive. Aș pune acest lucru însă sub semnul îndoielii. Se poate constata faptul că există viață în anumite activități economice și că există regiuni geografice importante unde are loc creștere. Harta economică a lumii arată că zonele de dinamism sunt la creditorii Statelor Unite, China în special. Interesant este că există dinamism în unele activități economice mai greu măsurabil deocamdată. Să ne gândim la fondurile suverane, administrate de stat și investite global. State asiatice (China, Coreea de Sud) și din Orientul Mijlociu

cumpără terenuri în Africa. În unele cazuri, regulile de investiție sunt atipice; de exemplu Norvegia decidea în urmă cu câțiva ani să renunțe la acțiunile unor firme americane care nu aveau în opinia lor un comportament etic. Lecția ar putea fi că ne aflăm într-o situație în care în economia internațională sunt mai multe alternative de a rezolva probleme economice și mai multe surse de creștere autonomă. O altă observație pe care o putem face este că nu există o convergență a ciclurilor de afaceri între țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare, deși în cadrul acestor grupuri sincronicitatea este vizibilă. Morala ar fi în aceeași direcție: „criza” nu este uniformă.

A doua întrebare se referă la modul cum ne raportăm la modelele teoretice și cum putem valida modul în care noi gândim un fenomen economic. Mi-e teamă, și au mai spus-o și alții, că dacă avem talentul să procesăm cifrele putem să ajungem la ce rezultat vrem. Și dacă lucrurile nu ies, schimbăm explicația. Această situație este posibilă pentru că modul în care noi facem economie are o mare încălcătură cantitativă. Vechea teorie a lui Veblen despre ciclurile de afaceri ar putea avea o relevanță uriașă astăzi. El spunea că putem înțelege crizele numai dacă considerăm simultan factori care se pot cuantifica, principalii indicatori macroeconomici, și factori care nu se pot cuantifica și țin de cultura mediului de afaceri. Că și aceștia sunt factori importanți, cred că o ilustrează cazul Irlandei, care în 2006, urmând indicatorii macroeconomici cuantificabili, era dată drept model ideal de creștere. Și erau găsite diferite explicații care să susțină concluzia care părea evidentă: Irlanda era un model de creștere competitivă. Însă în 2009, Irlanda a devenit un studiu de caz pentru a explica cât de repede poate să cadă o țară. Concluzia ar fi că ne lipsește tocmai acea metodologie care să includă în același timp cele două tipuri de factori. Acestea sunt probleme care, cred eu, ar trebui să facă obiectul cercetării economiștilor mai mult decât ținuta morală a investitorilor, cuantumul „potrivit” al salariilor în sectorul financiar sau presupusa lăcomie a investitorilor, care, evident, nu este nici mai mare nici mai mică decât a fost întotdeauna.“

Înainte de a încheia, mii de mulțumiri domnilor Ionuț Popescu, Lucian Croitoru, Dan Suci, Nicolae Chidesciuc și Valentin Cojanu. Pe un fundal instituțional arid care destimulează participarea la activitățile de think tank, cooperarea lor a fost un model de noblețe și altruism.

Ionuț STERPAN,
Centrul de Analiză și
Dezvoltare Instituțională



Valentin Cojanu:

„Mi-e teamă, și au mai spus-o și alții, că dacă avem talentul să procesăm cifrele putem să ajungem la ce rezultat vrem. Și dacă lucrurile nu ies, schimbăm explicația.”